

Оригинални научни рад
УДК 930.2:003.074(497.15)“1446“
DOI 10.7251/GPB1912081R

Срђан Рудић*

Историјски институт
Београд

ПОВЕЉА КРАЉА СТЕФАНА ТОМАША СИНОВИМА ИВАНИША ДРАГИШИЋА

Врандук, 22. август 1446.

Сажетак: Краљ Стефан Томаш потврђује поседе Павлу, Марку и Јурју, синовима Иваниша Драгишића, синовца Хрвоја Вукчића. Ради се о градовима Кључ, Глаж и Мрин, као и о 60 села у жупама Бањица, Сана, Глаж и Ускопље. Као гаранти заштите дестинатара јављају се црква босанска и дјед Милоје.

Кључне речи: Стефан Томаш, Павле Драгишић, Марко Драгишић, Јурај Драгишић, Бањица, Сана, Глаж, Ускопље, црква босанска, дјед.

Повеља краља Стефана Томаша браћи Драгишић настала је током привременог измирења босанског владара и великог војводе Стефана Вукчића Косаче. Након ратних сукоба који су трајали практично од његовог доласка на власт, краљ је решио да свој положај у држави ојача успостављањем породичних веза са најмоћнијим босанским великашом. Стога се, маја 1446. године, оженио Стефановом кћерком Катарином. Иако је овај брак требало да донесе мир Босни, њиме нису сви били задовољни. Краљ је због промене политике дошао у сукоб са војводом Иванишем Павловићем, са којим је доскоро заједно ратовао против војводе Стефана, и војводом Доњих Краја Петром Војсалићем. Њих двојица, као ни краљев брат Радивој, који је претендовао на босанску круну, нису присуствовала венчању. Иако је краљ намеравао да против незадовољних велможа предузме одређене мере, до сукоба највероватније није дошло. Уосталом, већ током лета босански краљ измирио се са Иванишем Павловићем. Војвода Доњих Краја је у свом незадовољству био истрајнији, тако да га не налазимо међу сведоцима на краљевој повељи његовим блиским рођацима Драгишићима.¹

* Ел. пошта: srdjanrudic@yahoo.com

¹ С. Ћирковић, *Историја Босне*, 280–281; исти, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 71–94; Р. Џошковић, *Bosanska kraljevina u prijelomnim*

Повеља коју овде анализирамо настала је након смрти војводе Иваниша, оца кнежева Павла, Марка и Јурја. Краљ Томаш је „синовима поштовања достојног покојног војводе Иваниша Драгишића“ и њиховим наследницима потврдио „градове, жупе, села и све приходе који од тога долазе, дукате и друге дохотке“ које су држали. Поседе који се помињу у повељи, према Јелени Мргић, највероватније је држао још војвода Иваниш, а његови синови су ту баштину држали као неподељену.² На основу текста повеље можемо да тврдимо да је настала као резултат недавне смрти војводе Иваниша. Међутим, време њеног настанка нас може навести на помисао, односно претпоставку без опипљивих доказа, да наведени разлог није морао бити једини. Пре свега морамо истаћи чињеницу да не знамо када је војвода Иваниш преминуо – последњи пут се као жив помиње у својству сведока од својте на повељи свог брата од стрица војводе Јурја Воисалића, 12. августа 1434. године.³ Скрећемо пажњу на податак да је краљ Томаш у време издавања повеље браћи Драгишић био у сукобу са војводом Петром Војсалићем. Уколико између настанка повеље и сукоба са војводом Доњих Краја постоји нека веза, могуће су две претпоставке. С једне стране, можда је краљ на овај начин покушао да пружи руку помирења војводи Петру – уколико је то био циљ, био је неуспешан, јер је познато да су њих двојица током јесени још увек били у сукобу. С друге стране, могуће је и да је краљ Томаш покушао да унесе раздор унутар породице Хрватинић, или да га продуби, уколико је већ постојао. Занимљиву теорију изнео је и Пејо Ћошковић, који настанак ове повеље доводи у везу са босанским освајањем Сребренице током лета 1446. године – сматра да су се том приликом Драгишићи нарочито истакли, те им је због њихових заслуга краљ Томаш, након напуштања ратишта, даровао бројне поседе.⁴

Интересантно је да се у овој повељи као гарант правног чина јавља дјед цркве босанске, што делује у нескладу са црквеном политиком краља Томаша, који је нешто мало пре издавања ове исправе прихватио учење Рима, па је чак било планирано и да га крунише папски легат. Према мишљењу Пеја Ћошковића, краљ Томаш је одустао од крунидбе под

godinama 1443–1446, Vanjaluka 1988, 102–121; Ђ. Тошић, *Босанска краљица Катарина (1425–1478)*, Зборник за историју БиХ 2 (1997) 76–79.

² Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 120.

³ А. Смиљанић, *Повеља војводе Ђурђа Воисалића којом потврђује баштинске посjede браћи Ђурђевићима, Поткрешеве, 1434, август 12*, ГПБ 4 (2011) 122.

⁴ Сребреница је 20. августа била под влашћу босанског краља. Р. Ћошковић, *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443–1446*, 120.

притиском босанске властеле, при чему је пресудну улогу имао поглавар цркве босанске. Овај преокрет резултирао је и поменутом одредбом у повељи браћи Драгишић.⁵ Јелена Мргић сматра да чињеница да се као јемац јављају дјед Милоје и црква босанска није зачуђујућа, пошто су у граду Глажу измешано живели римокатолици, православци и јеретици.⁶

Чињеница да је јемац синовима војводе Иваниша Драгишића био дјед, сведочи да су они били присталице цркве босанске, те је стога било логично да им краљ обећа да потврђене поседе неће дирати „ни за какву неверу ни грех према краљевству нашем, што не би испитао господин дјед и црква босанска и добри Бошњани. И с тим свим горе писаним предасмо их господину дједу Милоју и дједу који после њега буде у руке црквене“. Наравно, може се поставити питање да ли је црква босанска још увек имала снаге да делује као, на пример, почетком века у случају војводе Павла Клешића.⁷

Опис повеље

Повеља краља Стефана Томаша кнежевима Павлу, Марку и Јурју, синовима војводе Иваниша Драгишића, сачувана је у оригиналу и данас се чува у Архиву ХАЗУ (Тирилске исправе I 4). Вјекослав Бабукић, који је први издао ову повељу, забележио је у издању из 1840. године да се она налази у архиву загребачког каптола.⁸ Дванаест година касније, Иван Кукуљевић Сакцински написао је уз ново издање да се она чува у збирци Народног музеја.⁹ Детаљан опис повеље дао је Грегор Чремошник.¹⁰

Повеља је исписана на пергаменту италијанске израде, димензија: ширина горе 388 мм, ширина доле 386 мм, висина лево 225 мм, висина десно 227 мм. Плика покрива потпис и последњи ред (осим две последње речи) и висине је: лево 53 мм, на средини 58 мм и десно 50 мм. Маргине су: горе 14 мм, лево 14–18 мм, десно 16–20 мм. Дебљина пергамента

⁵ Р. Ћошковић, *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443–1446*, 115–118.

⁶ Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 150.

⁷ Погледи: Р. Ћошковић, *Crkva bosanska u XV. stoljeću*, Sarajevo 2005, 136, 141, 428–433; И. Равић, *Две исправе упућене у Дубровник поводом измирења краља Остоје и Павла Клешића*, *Високи*, 1404, 6. јануар, *Јањићи*, 1404, 8. јануар, ГПБ 5 (2012) 39–48.

⁸ V. Babukić, *Starine ilirske*, *Danica Ilirska*, broj 30, 25. serpnja 1840, течај VI, 118.

⁹ I. Kukuljević Sakcinski, *Spomenici bosanski i crnogorski*, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku* 2 (1852) 40.

¹⁰ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM n. s. IV–V (1949–1950) 185–187.

износи 0,18–0,22/0,27–0,26–0,18 мм. Повеља је пресавијена најпре на три поља по висини, па на три поља по ширини.

Текст повеље написан је у 33 реда. Писар је приликом писања користио црно мастило, док је црвеним мастилом исписао крст испред текста, први и други ред, потпис на крају и 21 слово у тексту (ова слова су већих димензија од остатка текста – 4–8 мм). Први ред исписан је уставним писмом (мајускулом), а остатак текста брзописом (минускулом). Слова у првом реду висока су 11 мм. Потпис је писан истим словима као и први ред, али су она за 2 мм виша. На средини потписа постоји празан простор од 7 цм за врпцу печата.

Код набрајања сведока, почетна слова титула кнез и војвода писана су црвеном бојом. Дијак је пишући ове речи оставио празна места на која је касније накнадно уписао почетна црвена слова. При томе је био немаран, па је у неколико случајева почетна слова написао црним мастилом, а касније преко њих једноставно написао иста слова црвеним мастилом (пет слова у 23, 24, 25. и 26. реду).

За врпцу печата прорезана су слика и повеља са три прореза (један доле у средини повеље и два изнад) међусобно удаљена 1,8 цм. Врпца је сачињена од влакана црвене свиле, која су уплетена. Провучена је са полеђине кроз оба горња прореза на лице. Један крак је кроз доњи прорез провучен на позадину, док други остаје на лицу и пада до доњег руба повеље. Испод руба повеље од оба крака исплетена је плетеница дуга 5,5 цм све до печата. Плетеница се у печату рачва на три дела, један излази на дну насупрот улазу, а друга два симетрично лево и десно од њега.

Стефан Томаш није правио своје печате, већ се користио печатима Твртка II.¹¹ Ради се о свечаном двостраном печату од воска, пречника 11 цм. Притисак воска на типар изведен је веома немарно, па се на отиску виде само крупне појединости.

На полеђини повеље налази се неколико записа: на средишњем пољу стоји запис *Ad act. cap. ante / № / fasc.* Изнад тога: *Kukuljević (прецртано) / iz muzeja.*

¹¹ Р. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 47. Приређивач првог издања ове повеље сматрао је да је печат истоветан печату на повељи краља Дабише из 1396. године. V. Babukić, *Starine ilirske*, 119. Чremoшник је сматрао да је коришћен типар Твртка I. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 187. Миклошић је погрешно мислио да је печат био златан. F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 441.

На десном средишњем пољу: + / D n(ume)ro 38. / Priuilegium Dragi/ chouich¹² super villis/, pagis et al(liis) (reg)is / Thome Bosnen(sis)..... а на ивици писано окомито горе: Kouachieuich.

Ранија издања

V. Babukić, *Starine ilirske*, Danica Ilirska, broj 30, 25. serpnja 1840, тецај VI, 117–119; I. Kukuljević Sakcinski, *Spomenici bosanski i crnogorski*, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku 2 (1852) 39–40 (транскрипција латиницом и снимак); F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 438–441, br. 353; E. Fermežin, *Acta Bosnae*, 202, br. 857 (перест); M. Vego, *Postanak srednjovjekovne bosanske države*, Sarajevo 1982, 184–185 (латинична транслитерација и снимак); L. Nakaš, D. Župarić, A. Lalić, Dž. Dautović, E. Kurtović, *Codex diplomaticus Regni Bosnae*, Sarajevo 2018, 724–727 (са снимком и преводом).

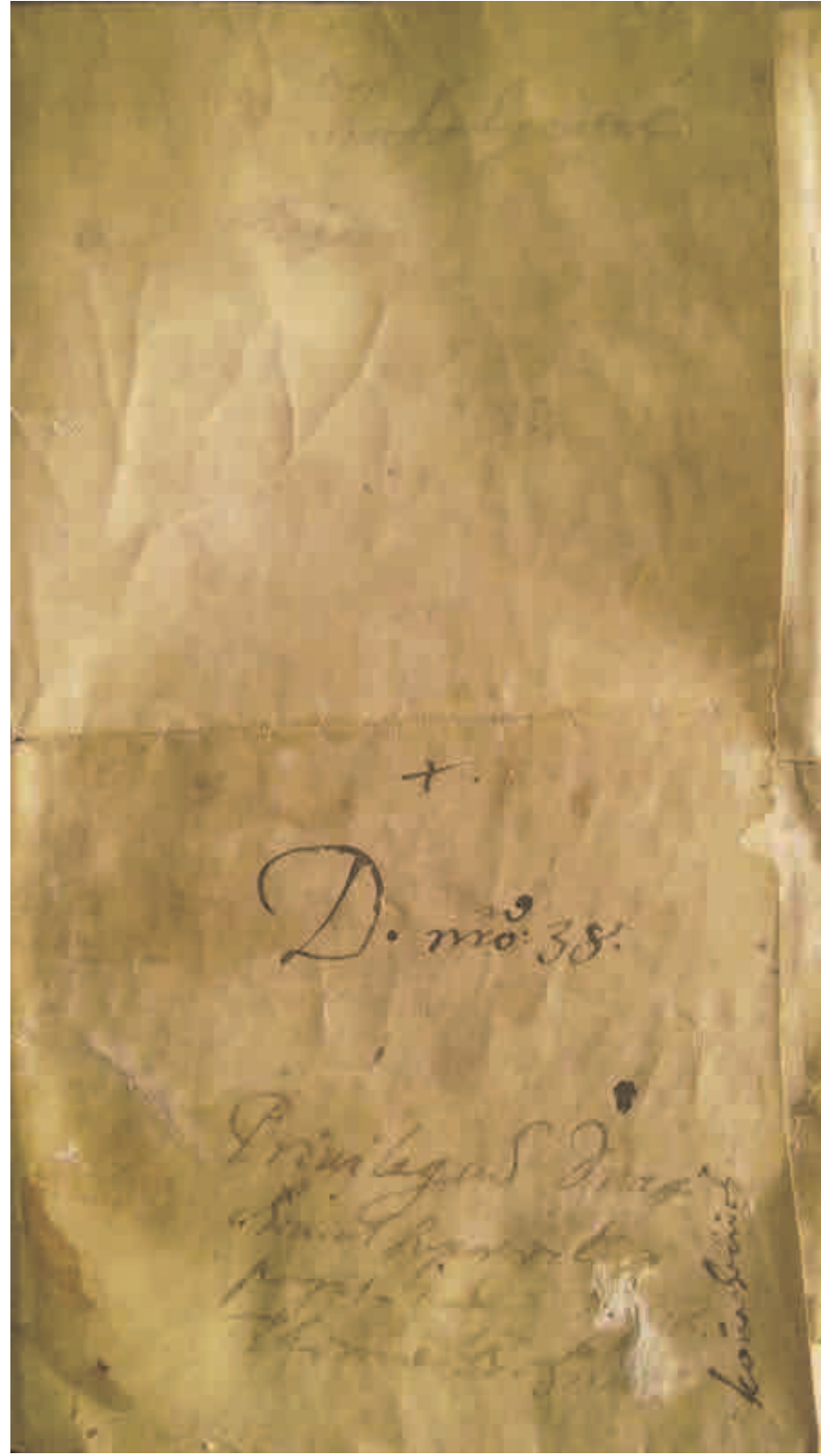
Текст повеље**

+ Ва име ѿца и Гина и Светога Д(8)ха аминь. Милостию Божиюмь ми г(оспо)д(и)нь Шефань Томашь ѿстоитъ краљь Срѣблемь, Босни, |2| Приморию, Хѣмьски земли, Дальмации, Хрѣватомь, Донимь Краемь, Западнимь странамь, ѿсѣри, Соли, Подринию и к томѣ. Ва начетакъ азъ речени Шефань краљь Томашь ѿс|3|тоитъ славѣ ваздаемь непрестанно г[оспо]д[и]нѣ моемѣ владици Христѣ, иже ва начетакъ небес[съ] дивнимь ѿтврѣньемь ѿтврѣди и васеленю своею волею шнова, за милосрѣдне же милости приде |4| с небесе члов[и]колѣбно на землѣ, и падъше чл(о)в(и)че сѣшво пристѣпленье собою шбоживь на не[б]еса ѿзиде, тимьже и погивъше шце домѣ иждравилева ка истиномѣ пастирѣ и Богѣ вазвраќ[е]не више, ти|5|мьже и скѣпетри царьски по всои васеленои ѿтврѣтюће се и красеће се славе Б[ог]а вседръжителя. Такое и азъ Шефань Томашь ѿстоитъ, рабь Божи, краљь згора речени, сподоблень вихь кралевати |6| ва реченихь землахь родитель и прародитель нашихь, творити ми правде и милости и даре и записаниѣа нашимь вирьнимь слѣгамь, всакомѣ же по вири и по достоѣнию его, и изволи кралеви|7|ство ми по швичаяу госпоцтва ми vsаки благи и добри шбразь сказивати и творити нашимь вирьнимь слѣгамь за нихь вирьна послѣжениѣа. Тогда

** Редакција издања текста и превода: Т. Суботин Голубовић.

¹² Код Чремошника: Dragchissich. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 187.

створисмо милость нашѣ госпоцкѣ наш[8][и]мъ вирьнимъ и дразимъ слѣгамъ кнезѣ Павлѣ и кнезѣ Марькѣ и кнезѣ Юрию, синовомъ почтенога споменѣтиѣ воеводе Иваниша Драгишиѣ, на то имъ ѣчинихъ милость нашѣ госпоц[9]кѣ, дасмо имъ и даровасмо садинимъ нашимъ новимъ добровольнимъ даромъ, и записасмо тимии нашимъ штворенимъ листомъ подъ наше велике висѣѣкѣ шбистране печати |10| градъ Клѣчь, и що имъ е било ѣ дръжанию, и варошь Подьклѣчь с правими меѣми и котари и село Рибикѣ с правими меѣми и котари и село Рѣдинице с правими меѣми и котари и село |11| Сливанице с правими меѣми и котари и Пеѣки баничке селомъ Баницами с правими меѣми и котари и село Кладие с правими меѣми и котари и село Загълани и село Рипица с пра|12|вими меѣми и котари и село Присика и село Билани и село Корица с правими меѣми и котари и село Ганица с правими меѣми и котари и на Бравсихъ, що имъ е било |13| ѣ дръжанию, и село Пишѣеница и село Краслино с правими меѣми и котари и село Триска с правими меѣми и котари и село Хрипавци и село Липовци и село Игъ с пр|14|авими меѣми и котари и ѣ Гани Мринь и пода нь варошь и село Клевъци и село Нова Села и село Чапли и Киеваць и пода нь село Ки с правими меѣми и котари и своими засельи |15| и село Сридица и село Чаракъ и село Хръбочани и село Синичиѣки с правими меѣми и котари и ѣ Глажѣ градъ Глашки и пода нь Срида варошь съ правими меѣми и котари и село П|16|одьградие с правими меѣми и котари и село Батѣнь и село Плитнане и село Батарь и село Бранѣ и село Шѣкавниѣѣ и село Гвозницѣѣ и дрѣѣѣ Гвозницѣѣ и село Цриповъ Пото|17|къ и село Топонице с правими меѣми и котари и село Прибиниовце и село Добро Поле и село Причишница и село Болесаваць и село Твьрди с правими меѣми и котари и село |18| Лазариѣкѣ и село Поцтинье с правими меѣми и котари и село Дѣбнице с правими меѣми и котари и село Кожѣхъ с правими меѣми и котари и село Градишѣка и село Попо|19|ваць и село Мачакъ и село Радочаиниѣкѣ и село Трьстено с правими меѣми и котари и село Чришневаць и село Драги Дрѣжаць и село Рилеваць и Тетѣмиш и по|20|да нь варошь и село Липоваць и село дрѣѣѣ Липоваць [с] правими меѣми и котари и село Раковаць с правими меѣми и котари и село Стѣбав с правими меѣми и котари и се|21|ло ѣ Градицихъ, що мѣ е било ѣ дръжанию, и село Гмиѣкѣ и ѣ ѣскоплѣ с правими меѣми и котари. Тои все више пис[ан]о, градове, жѣпе, села и всака прихѣодица, ка штога |22| пристѣе, дѣкате и ине дохѣотке дасмо и даровасмо нашимъ вирьнимъ и дразимъ слѣгамъ, кнезѣ Павлѣ и кнезѣ Марькѣ [и] кнезѣ Юрию и нихъ шталомѣ, ѣ вике |23| викомъ за племенито, када насъ Богъ тимии вольнихъ ѣчини, тере ми вѣдемо тимии

вољни, да имъ се тои не има пореѣки ни потворити ни на мане донести |24| ни за еднѣ невирѣ ни згрихѣ кралевьствѣ нашемѣ, що не би угледано г(оспо)д(и)номѣ дидомѣ и црѣквомѣ босаньскомѣ и добримѣ бошнами, и с тимѣ са всимѣ више писанимѣ |25| придасмо ихъ г[осподи]нѣ дидѣ Милою и дидѣ конѣ дидѣ ѣ рѣке црѣковне. А томѣ свиодоци(!) властеле кралевьства ми воевода велики кралевьства босаньскога воевода |26| Стипанѣ Вѣкчиѣ з братиѣмѣ, воевода Иванишѣ, синѣ воеводе Радосавѣ, з братиѣмѣ, воевода Петарѣ Ковачевиѣ з братиѣмѣ, воевода Тврѣтко Стипановиѣ |27| з братиѣмѣ, воевода Владисавѣ Клешиѣ з братиѣмѣ, кнезь Стипанѣ Владисалиѣ з братиѣмѣ, кнезь Вѣкиѣ Влатковиѣ з братиѣмѣ, кнезь Иванишѣ Дѣковѣи|28|ѣ з братиѣмѣ, кнезь Тврѣтко Владисалиѣ з братиѣмѣ, кнезь Ёстоѣ Стипоевиѣ з братиѣмѣ, кнезь босаньски Радичѣ Мозолиѣ з братиѣмѣ, кнезь Радосавѣ Пѣтни|29|чиѣ з братиѣмѣ, а томѣ пристаѣвѣ вѣд[ѣ] двора нашѣ дворьски кнезь Стипанѣ Влатковиѣ з братиѣмѣ, а вѣдѣ своити кнезь Иванѣ Шантиѣ з братиѣмѣ. А тко ѣе |30| пореѣки се више писано насѣ или нашѣ послѣдни или иноплемениѣ, да е проклетѣ Богомѣ щемѣ и Синомѣ и Светимѣ Дѣхомѣ и Светомѣ Богоматерию, влаже|31|номѣ дивомѣ Мариѣмѣ, и ·Ѧ· ми еванѣѣелисти и ·Ѣ· апѣстоли и ·Ѣ· избранихѣ и всимѣ светимѣ вѣд[ѣ] вѣка Богѣ ѣгодиѣвшимѣ. Писано ѣ Вранѣдѣкѣ м[и]с[ѣ]ца аугѣста ·Ѣ· данѣ, |32| литѣ рожастѣва Христоѣва ·Ѣ· лито. А писа присѣвитлога и много славнога г(осподи)на крала Томашѣ дѣѣкѣ Тврѣтко Секѣловиѣ.

|33| Ми г(оспо)д(и)нѣ Шефанѣ Томашѣ краљѣ Срѣблемѣ, Босни, Приморию и к томѣ

Превод

+ У име Оца и Сина и Светог духа амин. Милошћу божјом, ми, господин Штефан Томаш Остојић, краљ Србима, Босни, Приморју, Хумској земљи, Далмацији, Хрватима, Доњим Крајем, Западним странама, Усори, Соли, Подрињу и осталим. На почетку, ја речени Штефан краљ Томаш Остојић, непрестано славим Господина мојега владику Христа, који на почетку небеса дивним утврђењем утврди и васељену својом вољом основа, због милосрдне милости човекољубиво сиђе с небеса на земљу, и људску природу која је због престапа пала, собом је обожио и на небеса уздигао. Тиме су и изгубљене овце дома Израилјевог истинском пастиру и Богу биле враћене, тиме се и скиптри царски по свој васељени утврђују и

поносно славе Бога сведржитеља. Тако и ја, Штефан Томаш Остојић, раб божји, краљ горе реченог, удостојен бих да краљујем у реченим земљама родитеља и прародитеља наших, да извршавам закон и милости и дарове и записе нашим верним слугама, свакому пак по вери и по заслуги његовој. И појеле краљевство ми, по обичају господства ми, сваки благи и добри пример показивати и чинити нашим верним слугама за њихову верну службу. Тада учинисмо милост нашу господску нашим верним и драгим слугама, кнезу Павлу и кнезу Марку и кнезу Јурју, синовима поштовања достојног покојног војводе Иваниша Драгишића. На то им учиних милост нашу господску – дадосмо им и даровасмо садашњим нашим новим добровољним даром, и записасмо то у нашем отвореном листу под нашим великим висећим обостраним печатима: град Кључ и што су држали, и варош Подкључ с правим међама и котарима, и село Рибиче с правим међама и котарима, и село Рудинице с правим међама и котарима, и село Сливанце с правим међама и котарима, и Пећи бањичке са селом Бањицама с правим међама и котарима, и село Кладие с правим међама и котарима, и село Загуљани и село Рипишта с правим међама и котарима, и село Присика и село Билани и село Корица с правим међама и котарима, и село Саница с правим међама и котарима, и на Бравсима што су држали, и село Пишћеница и село Красулино с правим међама и котарима, и село Триска с правим међама и котарима, и село Хрипавци и село Липовци и село Иг с правим међама и котарима; и у Сани Мрин и под њим варош и село Клевци и село Нова Села и село Чапли и Кијевац и под њим село Ки с правим међама и котарима и са својим засеоцима, и село Сридица и село Чарак и село Хрбочани и село Сјеничићи с правим међама и котарима; и у Глажу град Глашки и под њим Срида варош с правим међама и котарима, и село Подграђе с правим међама и котарима, и село Батун и село Плитњане и село Батар и село Врану и село Шћабницу и село Гвозницу и другу Гвозницу и село Црипов Поток и село Топонице с правим међама и котарима, и село Прибиновце и село Добро Поље и село Причишница и село Болесавац и село Тврди с правим међама и котарима, и село Лазариће и село Поцтиње с правим међама и котарима, и село Дубнице с правим међама и котарима, и село Кожух с правим међама и котарима, и село Градишћа и село Поповац и село Мачак и село Радочаиник и село Трстено с правим међама и котарима, и село Чришневац и село Драги Дружац и село Рилевац и Тетумио и под њим варош и село Липовац, и село други Липовац с правим међама и котарима, и село Раковац с правим међама и котарима, и село Стубао с правим

међама и котарима, и село у Градишћих што је држао, и село Гмићи у Ускопљу с правим међама и котарима. То све горе писано, градове, жупе, села и све приходе који од тога долазе, дукате и друге дохотке дадосмо и даровасмо нашим верним и драгим слугама кнезу Павлу и кнезу Марку и кнезу Јурју и њиховим наследницима у веке векова за племенито. Када нас Бог томе вољним учини, па и ми будемо томе вољни, да им се то не може порећи ни потворити ни умањити ни за какву неверу ни грех према краљевству нашем, што не би испитао господин дјед и црква босанска и добри Бошњани. И с тим свим горе писаним предасмо их господину дједу Милоју и дједу који после њега буде у руке црквене. А томе су сведоци властела краљевства ми: војвода велики краљевства босанскога, војвода Стипан Вукчић с братијом, војвода Иваниш, син војводе Радосава, с братијом, војвода Петар Ковачевић с братијом, војвода Твртко Стипановић с братијом, војвода Владисав Клешић с братијом, кнез Стипан Владисалић с братијом, кнез Вукић Влатковић с братијом, кнез Иваниш Дукојевић с братијом, кнез Твртко Владисалић с братијом, кнез Остоја Стипојевић с братијом, кнез босански Радич Мозолић с братијом, кнез Радосав Путнички с братијом, а томе је пристав од двора наш дворски кнез Стипан Влатковић с братијом, а од својте кнез Иван Шантић с братијом. А ко ће порећи ово горе писано, било од нас, било наш наследник, било иноплеменик, да је проклет од Бога Оца и Сина и Светог духа и Свете Богоматере, блажене Деве Марије, и од четворице еванђелиста и од 12 апостола и од 70 изабраних и од свих светих који су од века Богу угодили. Писано у Врандуку, месеца августа 22. дана, лета 1446. од рођења Христовог. А писа пресветлога и многославнога господина краља Томаша дијак Твртко Секуловић.

Ми, господин Штефан Томаш, краљ Србима и Босни, Приморју и к тому.

Дипломатичка анализа

Почетни делови повеље краља Стефана Томаша синовима војводе Иваниша скоро су истоветни почетним деловима повеље (инвокација, интитулација, аренга) коју је неколико месеци раније исти краљ издао Доротеји Благајској.¹³ То и није толико чудно када се зна да је обе повеље писао исти дијак – Твртко Секуловић.

¹³ С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томаша Доротеји Благајској, Сутјеска, 1446, мај 25*, ГПБ 8 (2015) 61.

Повеља почиње симболичком инвокацијом. Ово није неуобичајено за босанске владарске повеље, али вреди истаћи да се велики и калиграфски исцртани крст као у исправи Драгишићима јавља у само још шест босанских повеља насталих у XV веку.¹⁴ Након тога следи вербална инвокација, па опширна интитулација која гласи: **Милостиу Божиумъ ми г(оспо)д(и)нь Шефанъ Томашъ Ѓстоиць краљ Срѣвлемъ, Босни, |2| Приморию, Хѣмъсци земли, Далмации, Хрѣватомъ, Донимъ Краемъ, Западнимъ странамаъ, њсѣри, Соли, Подриниу и к томѣ. На повељи Доротеји Благајској налази се истоветна интитулација.¹⁵ Краљ Томаш је у своју титулу Хрватску и Далмацију унео две године раније, септембра 1444, у повељи којом је потврдио повластице Дубровнику.¹⁶ Босански краљ се у повељи титулише као Штефан Томаш. Овај облик владарског епитета (Штефан) јавља се први пут почетком марта 1433. године у повељи краља Твртка II, и од тада ће се редовно користити у интитулацијама (у повељи краља Томаша Дубровчанима из 1444. године у интитулацији се користи Стефан, а у потпису Штефан).¹⁷**

Аренга се у босанским владарским документима јавља од 1287. године, али тек од 1378. године постаје скоро неизоставни део формулара краљевских повеља. Иако ова формула није дословно преношена из повеље у повељу, у неким случајевима аренге су скоро истоветне – на граници копирања. Проглашењем Босне за краљевину, Твртко усваја одређене елементе идеологије Немањића и организује своју канцеларију по узору на њих. У босанске повеље на српском језику пренет је специфичан облик аренге, у којем се не истиче само дужност владара, већ се образлаже и извор његове власти.¹⁸ Наследници првог босанског краља не доносе ниједну нову аренгу, већ користе оне из његових повеља. Тако и аренга у повељи краља Томаша браћи Драгишић представља верзију аренге из 1380. године у повељи краља Твртка I војводи Хрвоју

¹⁴ Између осталих, и у повељама краља Томаша Дубровнику (1444) и Доротеји Благајској (1446). Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 216, 310 (рукопис докторске дисертације).

¹⁵ С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томаша Доротеји Благајској*, 65.

¹⁶ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 117. Погледати: С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томаша Доротеји Благајској*, 65.

¹⁷ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 341–343.

¹⁸ *Исто*, 371–372.

Вукчићу. Иначе, ова аренга се уз одређене мање или веће варијације јавља у осам докумената издатих у периоду 1392–1461. године.¹⁹

Повеља браћи Драгишић је изузетно важна и због правог богатства топографских података Доњих Краја. У њој се помињу три града и 60 села у средњовековним жупама Бањица, Сана, Глаж и Ускопље.

Важнији појмови

Дјед, 25 – поглавар босанских крстјана (цркве босанске) са називом „епископ цркве босанске“. Судећи према запису на јеванђељу тепчије Батала (1404), дједови се помињу још у другој половини XIII века. Сачувано је мало трагова о њиховом духовном деловању. Далеко више знамо о њиховим политичким активностима. Дјед се у повељама помиње као јемац задате вере, чувар реда и права, те као арбитар у споровима између владара и властеле.

Литература: Р. Џоковић, *Crkva bosanska*, 387–442.

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* објашњене су личности: **Марко Драгишић** (ССА 3, 146), **Стефан Вукчић** (ГПБ 5, 86); **Иваниш Павловић** (ГПБ 10, 57); **Иваниш Дукојевић** (ГПБ 9, 60); **Радич Мозолић** (ССА 3, 145–146); **Иван Шантић** (ГПБ 2, 166); **Твртко Секуловић** (ГПБ 8, 70).

Павле, Марко, Јурај, 8, 22 (ред у изворнику) – синови војводе Иваниша Драгишића, унуци кнеза Драгише Вукчића. Судбина Павла и Јурја после 1446. године није позната, док се Марко последњи пут спомиње крајем новембра 1461. године.

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, према регистру.

Иваниш Драгишић, војвода, 8 – син кнеза Драгише Вукчића, брата Хрвоја Вукчића.

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, према регистру.

¹⁹ Ж. Вујошевић, *Стари завет у аренгама средњовековних српских и бугарских повеља*, Београд 2007, 95–96 (рукопис магистарске тезе); Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 383.

Милоје, дјед, 25 – помиње се само у овој повељи.

Литература: Р. Ћошковић, *Crkva bosanska*, према регистру; *СБР* 6, 580 (Н. Исаиловић).

Петар Ковачевић, војвода, 26 – члан старог жупанског рода Дињичић. Отац му је био војвода Ковач Дињичић. Имао је два млађа брата, Твртка и Иваниша. Петар се 1436. године у дубровачким документима помиње са титулом војводе. Јула 1440. године Дубровчани су му доделили своје грађанство. У јесен 1443. придружио се деспоту Ђурђу Бранковићу и Јанку Хуњадију у походу против Турака. Када је крајем исте године деспот Ђурађ завладао Сребреницом, војводи Петру Ковачевићу поверио је надзор над градом. У лето 1444. босански краљ Томаш повратио је власт над Сребреницом, а војвода Петар се поново нашао у служби босанских владара. У мају 1455. је по наређењу босанског краља напао Сребреницу, која се од јула 1451. налазила у власти српског деспота. Том приликом претрпео је пораз и погинуо.

Литература: М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни I*, Београд 1955, 42–43, 76; Ј. Мргић, *Северна Босна 13–16. век*, Београд 2008, 124–125, 316.

Твртко Стипановић, војвода, 26 – могуће да је идентична личност са кнезом Твртком Стипановићем, сведоком на повељи краља Стефана Остојића Дубровнику из децембра 1419. године. Павао Анђелић је изнео претпоставку да је припадао роду средњобосанских Хрватинића.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 561.

Литература: Р. Анђелић, *O usorskim vojvodama i političkom statusu Usore u srednjem vijeku*, Prilozi II u Sarajevu 13 (1977) 36, 41 .

Владислав Клешић, војвода, 27 – најмлађи син војводе Павла Клешића. Налазио се 1435/36. године у пратњи краља Твртка II током његовог боравка на угарском двору. Том приликом забележен је као *magistro curiae postrae*. Сведок је на повељама краља Томаша из 1444, 1446 и 1451. године. Почетком 1452. године дошао је у сукоб са краљем Томашом. Последњи пут се помиње 1. јула 1452. у писму папе Николе V, којим је потврдио мир склопљен између босанског краља и Владислава.

Литература: Т. Рибар, *Западне стране у средњовјековној босанској држави*, Београд 2010, према регистру.

Стипан Владисалић, кнез, 27 – помиње се само у овој повељи.

Вукић Влатковић, кнез, 27 – помиње се као сведок и на повељи краља Томаша Дубровнику, од септембра 1444. године.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 117.

Твртко Владисалић, кнез, 28 – помиње се само у овој повељи.

Остоја Стипојевић, кнез, 28 – помиње се као сведок и на повељи краља Томаша Дубровнику, од септембра 1444. године.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 117.

Литература: П. Анђелић, *Varones Regni и државно вијеће средњовјековне Босне*, Прилози ИИ у Сарајеву 11–12 (1975–1976), 38–39, нап. 42.

Радосав Путничкић, кнез, 28–29 – осим на повељи из 1446. године помиње се само још у два дубровачка писма од 1. марта 1423. године. Тада је као посланик Твртка II боравио у Дубровнику, где је однео писма краља и Катарине, супруге Твртка Боровинића, а унукe херцега Хрвоја, која је тражила своје наслеђе.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 510; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2,5.

Стипан Влатковић, кнез, дворски, 29 – у повељи краља Томаша Дубровнику из 1444. године уписан је, као и у повељи Драгишићима, међу сведоцима као пристав од двора и кнез дворски. Помиње се још само у повељи сумњиве традиције краља Стефана Томашевића, издатој стрицу Радивоју 1461. године. Ту је уписан као „вићник“, односно „свитник“.

Извори: Ѓ. Truhelka, *Fojnička kronika*, GZM 21 (1909) 448; J. Jelenić, *Ljetopis fra Nikole Lašvanina*, GZM XXVII (1915) 275; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 117.

Топографски подаци

Топографски подаци који се односе на жупе, градове и села које је краљ Стефан Томаш даровао браћи Драгишић детаљно су обрађени у књизи Ј. Мргић-Радодјичић, *Доњи Краји* (према регистру).

У једном од претходних бројева *Грађе о прошлости Босне* објашњен је топоним **Врандук** (ГПБ 8, 92).

Srdjan Rudić

Institut d'Histoire

Belgrade

CHARTRE DU ROI STEFAN TOMAŠ AUX FILS D'IVANIŠ DRAGIŠIĆ

Vranduk, le 22 août 1446

Résumé

Dans cet article est analysée la Charte par laquelle le roi Stefan Tomaš a confirmé le 22 août 1446 les possessions données aux knez Marko, Pavle et Juraj, les fils du voïvode Ivaniš Dragišić, qui sont aussi les petits-enfants du knez Dragiša Vukčić. La charte est conservée en original et comme telle est conservée maintenant aux archives de l'Académie des sciences et des arts de Croatie. Elle était rédigée probablement peu de temps après la mort du voïvode Ivaniš. Le roi a confirmé aux frères Dragišić les villes de Ključ, Glaž et Mrin ainsi que 60 villages se trouvant dans les Zupa Banjica, Sana, Glaž et Uskoplje. L'Église de Bosnie et sa chef spirituel, djed (le grand-père) Miloje apparaissent en tant que garants de l'acte judiciaire et de la protection du destinataire. L'article contient le texte de charte écrit à l'ancien serbe et sa traduction en serbe moderne, l'enregistrement, ainsi que sa description, une brève analyse diplomatique et les informations sur certaines personnalités et notions y mentionnées.

Mots-clés: Stefan Tomaš, Pavle Dragišić, Marko Dragišić, Juraj Dragišić, Banjica, Sana, Glaž, Uskoplje, église de Bosnie, djed (grand-père)